

Den lutspelande Greve Losy

Av Kenneth Sparr

Genom framför allt Emil Vogls forskning är vi ganska väl underrättade om *Johann Anton Losy von Losinths* biografi. Han föddes ca 1650 sannolikt på familjens egendom Steken i södra delen av Böhmen i nuvarande Tjeckoslovakien. Fadern, som ursprungligen kom från Schweiz, var en välbärgad affärsman och hamnade på inkomstbringande poster i den böhmiska förvaltningen. Han gjorde sig i slutet av 30-åriga kriget bemärkt vid försvaret av Prag mot svenskarnas attacker 1648 och blev adlad för sina insatser. Några konstnärliga ambitioner eller intressen synes han inte ha haft, men han såg i alla fall till att Johann Anton fick lutenisten Achazius Kazimir Huelse till personlig betjänt. Huelse och Johann Anton tycks ha haft nära personliga förbindelser eftersom de senare i livet upprätthöll kontakten.

Losy skrevs in vid Karl Ferdinand-universitetet i Prag 1661 och promoverades till filosofie doktor 1668. Hans avhandling hade den pompösa titeln "Conclusiones philosophicae, sen philosophia Margaritis exornata". Avhandlingen är i dag av större intresse för sitt titelblads än sitt innehålls skull. På titelbladet finns nämligen ett porträtt av den unge Losy (se bild). Vid denna tid var det vanligt att de unga adelsmännen fullbordade sina studier med en resa till andra länders kulturmetropoler och så gjorde sannolikt även Losy. Enligt vissa uppgifter besökte han Italien, Tyskland, Frankrike och Belgien. Sådana resor har säkert haft mycket att betyda även för Losys musikaliska utveckling.

Vid faderns död 1682 och senare broderns ärvde Losy hela den väldiga förmögenheten och familjeegendomarna. Resten av sitt liv kunde han leva bekymmersfritt från ekonomisk synpunkt och musiken behövde aldrig bli ett levebröd för honom. Hans musicerande var säkerligen också förbehållet en intim krets av vänner. Losy fick, förutom grevevärdigheten, också överta befattningen som "Kammerrat" i den böhmiska förvaltningen. I tjänsten besökte han ofta Wien och där ingick han sina två giftermål. Hans enda barn som överlevde till vuxen ålder hette Adam Philipp och ärvde faderns intresse för musik. På äldre dar uppehöll sig Losy mest i sitt palats på Hiberniagatan i Prag. Palatset finns fortfarande kvar men inrymmer numera Lenin-museet. Losy avled 1721, 71 år gammal, och på sin dödsbädd lär han ha utropat: "A Dio lutor, a Dio violiner!". Silvius Leopold Weiss tillägnade Losy en mycket vacker musikalisk gravskrift: "Tombeau sur la Mort de Mr Comte de Logy arrivee 1721".

Losy och musiken

Losys betjänt under ungdomsåren, Achazius Kazimir Huelse, har säkerligen haft stor betydelse för dennes musikaliska utbildning och utveckling. Huelse bör ha varit en musiker av viss betydelse och Ernst Gottlieb Baron säger att han överträffade fransmännen i förmågan att uttrycka alla slags känslor i musiken. Huelse var dock påverkad av fransk lutmusik, bl a i sitt användande av "style brisé", och det finns bevarad lutmusik av hans hand. Fransmännen hade ett dominerande inflytande på lutmusiken i mitten av 1600-talet och

Titelbladet till Losys avhandling "Conclusiones Philosophicae . . .". Personen i bildens högra hörn är sannolikt Losy själv. Hans adliga vapen syns på en av fanorna.

detta fick också långvariga efterdyningar över hela Europa. Losy besökte enligt traditionen Frankrike och bör ha haft utmärkta tillfällen att möta fransk lutmusik på dess egen mark. Ernst Gottlieb Baron skriver att Losy så "framgångsrikt kombinerade den nya italienska och franska metoden att spela luta att han inte bara komponerade på ett charmrande 'kantabelt' sätt, utan också konstfärdigt och djupt". Det finns ett samtida vittne som antyder att den italienska musiken gjort ett djupt intryck på Losy och dessutom att han verkligen besökte Italien. Johann Kuhnau, Bachs företrädare vid Thomas-skolan, beskriver i ett brev en informell musikalisk tävlan mellan Losy, sig själv och Pantaleon Hebenstreit i Leipzig i slutet av 1690-talet. Losy blev vid detta tillfälle mycket imponerad av Hebenstreits musicerande och sade till Kuhnau: "Ey, was ist das? Jag har varit i Italien och har hört allt det vackra som musik kan ge, men något liknande detta har jag aldrig hört tidigare."

Samme Kuhnau ger i brevet också intressanta inblickar i Losys eget musikskapande och berättar att "greven lät sig höras på sitt instrument som *Orchestre* (sannolikt syftas på Matthesons *Das Neu-Eröffnete Orchestre*) kräver av en man som gör anspråk på att kallas virtuoso, med mycket lärt preluderande och med en härlig och *galante Partie* med all tänkbar *delicatesse*". Ett annat samtida vittnesbörd om Losys musicerande ger kapellmästaren Gottfried Heinrich Stölzel. Stölzel besökte Losy vid åtskilliga tillfällen i början på 1700-talet. Han berättar att Losy "spelade luta lika bra som en som har instrumentet som yrke. Hans spelsätt är vackert, ackordiskt, mest i fransk 'style brisé', fullständigt och lärt eftersom han behärskar kompositionens grunder". Stölzel nämner vidare att Losy ofta tillbringade förmiddagarna i sängen. Där spelade han på en liten luta, kanske tillverkad av hans favoritlutmakare Andreas Bähr från Wien, och skrev musik som han sedan läste in i en speciell ask. Ernst Gottlieb Baron berättar att Losy ofta tog med sig lutan på sina resor "och när han fick en bra musikalisk idé lät han stoppa hästarna och antecknade den på sin skrivtavla".

För att återvända till Stölzel så ger han ytterligare intressanta och livfulla inblickar i Losys musikaliska liv. Stölzel skriver:

"Efter lunchen spelade han vanligtvis fiol i ett rum som också innehöll hans mycket vackert klingande cembalo . . . Jag kan inte tillräckligt väl beskriva hur Hans Nåd använde musiken för sitt nöje. Många passager som innehöll något vackert kunde upprepas tre eller fyra gånger och dissekeras fullständigt. Han kunde dröja, ofta mycket länge, vid en välplacerad dissonans för att smaka på den helt och då utropa 'E una nota d'oro!', dvs 'detta är en gyllene not'. Dock visade han aldrig så mycken glädje som då han stötte på en passage i ungefär Lullys eller Fux' stil. Dessa två, Lully och Fux, var nämligen hans speciella favoriter. Följaktligen brukade hans musikaliska *Divertissement* på kvällarna sluta med någonting från Lullys tryckta operor."

Losy förenade alltså i sin musik stilelement från många olika håll på samma sätt som övriga lutenister i den mycket livaktiga centraleuropeiska lutskolan. Någon mer omfattande undersökning av Losys musik har ännu inte gjorts, men Emil Vogl har lagt grunden till fortsatt forskning. Att samtiden uppskattade Losys musik torde vara ställt utom allt tvivel både med tanke på spridningen av hans verk och samtida uttalanden. Lutenisten Philipp Franz Le Sage de Richée t ex avbildar på titelbladet till sin "Cabinet der Lauten" en hög med böcker och på några av ryggarna finns kända lutenisters namn: Gaultier, Mouton, Dufaut och Losy. Kanske har det en symbolisk betydelse att boken med Losys namn på ligger överst: för Le Sage de Richée var Losy den främste, men också en som byggde på och fullföljde traditionen från de franska lutenisterna.

Losys musik i Sverige

I Sverige finns tio hittills kända handskrifter som innehåller musik av Losy. Fem av dem är luttabulaturer och fem är klavertabulaturer. Av dessa har Vogl uppenbarligen bara känt till en: Musikhandskrift 4a, Stagneliusskolan, Kalmar (Vogl anger felaktigt att denna skulle förvaras i Kungl biblioteket). Övriga källor innehåller till en del okänd musik av Losy och är alltså ett viktigt komplement till dennes musikaliska biografi. Förutom Musikhandskrift 4a finns följande källor:

- 1) KLM 21.072, Kalmar läns museum, Kalmar (luttabulatur)
- 2) KLM 21.068, Kalmar läns museum, Kalmar (lut- och gambatabulatur)
- 3) Wenster G 34, Universitetsbiblioteket, Lund (luttabulatur)
- 4) Wenster G 37, Universitetsbiblioteket, Lund (luttabulatur)
- 5) Wenster N 10, Universitetsbiblioteket, Lund (klavertabulatur)
- 6) S 174, Kungl biblioteket, Stockholm (klavertabulatur)
- 7) Musikhandskrift 4b, Stagneliusskolan, Kalmar (klavertabulatur)
- 8) Tabulatur nr 2, Kungl musikaliska akademiens bibliotek, Stockholm (klavertabulatur)
- 9) Luttabulatur, Stiftelsen Musikkulturens främjande, Stockholm

Litteratur

- Baron, Ernst Gottlieb, Study of the Lute (1727). Redondo Beach, 1976.*
- Boetticher, Wolfgang, "Losy". (Die Musik in Geschichte und Gegenwart 8, sp. 1219—1221).*
- Crawford, Tim, New sources of the music of Count Losy (Journal of the Lute Society of America 15/1982 s. 52—83.*
- Koczirz, Adolf, Österreichische Lautenmusik zwischen 1650 und 1720 (Studien zur Musikwissenschaft 5/1818, s. 49—96)*
- Rudén, Jan Olof, Music in tablature: A thematic index with source descriptions of music in tablature notation in Sweden. Stockholm, 1981.*
- Smith, Douglas Alton, & Danner, Peter, "How beginners . . . should proceed": The lute instructions of Lesage de Richee (Journal of the Lute Society of America 9/1976, s. 86—94)*
- Sparr, Kenneth, Luttabulaturer i svenska bibliotek 5. Kalmar läns museum SGLS 10/1977, nr 2, s. 29—35)*
- Sparr, Kenneth, Musik för luta i Kalmar: Tabulaturhandskriften KLM 21.072 i läns museet (Kalmar län 1977, s. 50—73)*
- Vogl, Emil, Johann Anton Losy: Lutenist of Praque (Journal of the Lute Society of America 13/1980, s. 58—86)*
- Vogl, Emil, The lute music of Johann Anton Losy (Journal of the Lute Society of America 14/1981, s. 5—58)*
- Vogl, Emil, Zur Biographie Losys (1650—1721) (Die Musikforschung 14/1961, s. 189—192).*